

PROVET I EVANGELISK-LUTHERSK RELIGION 12.3.2014

BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

I provet i religion bedöms examinandens kännedom om innehållet i lärokursen samt den korrekta och exakta användningen av de centrala begrepp som hänför sig till religioner och världsåskådningar. Dessutom bedöms förmågan att kritiskt granska information om religioner och världsåskådningar, till exempel genom analys av bilder, statistik och textbaserat material. Ett gott svar är strukturerat och konsekvent till sitt innehåll. Det visar också att examinanden självständigt kan hantera information om religioner och världsåskådningar samt tillämpa och utveckla sådan information.

Uppgift 1

I svaret knyts bergspredikan till evangelierna (Matt. 5–7) och Jesu undervisning (de s.k. lärotalen) i Nya testamentet. Bergspredikans mest kända delar är bönen Fader vår (Vår fader), den gyllene regeln och de s.k. saligprisningarna. Utöver dessa är bl.a. kärlek till nästan, pacifism, Guds omsorg och en helig sorglöshet centrala teman i bergspredikan. Bergspredikans föreskrifter är kategoriska och ställer upp höga etiska förpliktelser för människan. Till exempel Jesus tolkade de tio budorden vidare än sin tids judiska skriftlärdar. Bergspredikan har en tidlös karaktär och i dess anda har många framstående tänkare så som Lev (Leo) Tolstoj, Mahatma Gandhi och Martin Luther King Jr verkat. I ett gott svar granskas de ovanstående frågorna utifrån synvinkeln att leva som en kristen.

Uppgift 2

Ett gott svar inriktar sig uttryckligen på den lutherska reformationen (1500-talet) men granskar också den tidigare katolska traditionens (medeltid, renässans, humanism) uppfattningar om Bibeln, om hur den ska tolkas och användas. Under medeltiden förelåg Bibeln (Vulgata) på latin och endast de lärda och prästerskapet var i stånd att läsa och tolka den. Kyrkan (påven) utgjorde den högsta auktoriteten också i fråga om bibeltolkningen. Folket var okunnigt i latin och bekantade sig med de bibliska händelserna genom de bilder som fanns i kyrkorna ("de fattigas Bibel"). Predikningar och religiös litteratur på folkspråket blev så småningom allmännare särskilt tack vare renässanshumanismen och reformationen.

Renässanshumanismen betonade vikten av att gå tillbaka till originalspråktexterna och finna en översättning så trogen originalspråket som möjligt som en del av texttolkningen. Detta påverkade också reformatörernas uppfattning om bibeltolkning. Den numera vedertagna hermeneutiken (tolkningskonsten) uppkom och utvecklades i samband med reformationen. Dess bärande tanke var att det är möjligt att förstå heliga skrifter, Bibeln inkluderad, utan (den katolska) kyrkans förmedling. Martin Luther gjorde sin s.k. reformatoriska upptäckt (av tro allena, av nåd allena, för Kristi skull allena) under läsning av Bibeln. Av den katolska kyrkans sju sakrament godkände Luther endast dopet och nattvarden, eftersom dessa grundar sig på Bibeln och har instiftats av Kristus.

Enligt den bibelprincip som den lutherska reformationen hävdade hade varje troende rätt att läsa och tolka Bibeln på egen hand. Av denna anledning skulle Bibeln översättas till folkspråket och gudstjänsterna (i synnerhet predikningarna) hållas på folkspråket. Genom uppfinningen av boktryckarkonsten blev det möjligt att trycka biblar på folkspråket för en bredare läsekrets. Allt detta främjade läskunnigheten bland folket.

Uppgift 3

I ett gott svar nämns att Jesus från Nasaret är kristendomens och Buddha (Siddhartha Gautama) buddhismens grundare. Också deras respektive levnadstid och/eller verksamhetstid dateras rätt. Svaret omfattar en jämförelse mellan Jesus och Buddhas läror utifrån följande synvinklar:

- de religiösa traditioner som fanns i bakgrunden: Jesus (den religiösa traditionen i Mellanöstern, judendomen), Buddha (den religiösa traditionen i Asien, hinduismen)
- lärans innehåll (lära, etik, förpliktelser, riter)
- lärans grundval (religiös och skriftlig tradition, gudomlig uppenbarelse, upplysning)
- undervisningsmetod (tal, förkunnelse, liknelser, exempel, skriftligt material)
- målgrupp för undervisningen (folkskaror, anhängare, lärjungar, lärda, fattiga, sjuka, diskriminerade, kvinnor, barn)
- lärans senare inflytande (religionens uppkomst; olika tolkningstraditioner och inriktningar)

Uppgift 4

I ett gott svar definieras både religionsfriheten och Guds välsignelse. Religionsfrihet innebär individens rätt att bekänna och utöva den religion som han eller hon önskar (positiv religionsfrihet) eller att låta bli att bekänna någon religion alls (negativ religionsfrihet). Religionsfriheten är en mänsklig rättighet och den finns inskriven i Förenta nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna samt i Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Religionsfriheten berör såväl religiösa som ateistiska uppfattningar.

Att tillönska någon Guds välsignelse är en kristen sedvänja genom vilken man tillönskar en annan människa något gott. När kontexten är liturgisk eller hänför sig till andaktslivet syftar bruket också på Guds närvaro och omsorg i människornas liv och i världen.

Ett gott svar resonerar kring presidentens tillönskan om Guds välsignelse utifrån religionsfrihetssynvinkeln genom att beakta till exempel förhållandet mellan kyrka och stat, mångkulturalism, personlig övertygelse och värdegrund samt den sekulära staten. Dessutom diskuteras skillnaden mellan den finländska och amerikanska kulturen när det gäller uttryckligen religionens synlighet.

Uppgift 5

Ett gott svar definierar vad som avses med en familj i kris och specificerar olika skäl till att familjer nu för tiden hamnar i kris. Det finns många individuella skäl (t.ex. arbetslöshet, utslagning, fattigdom, ensamhet, skuldsättning, relationsproblem och mentala problem, långvariga sjukdomar) och samhällsliga och sociala faktorer (t.ex. arbetslöshet, uppsägning, ekonomisk kris, lågkonjunktur, otillräckliga socialbidrag). Svaret ska inrikta sig på de former av hjälp och service som kyrkan erbjuder (t.ex. diakoni, skuldrådgivning, hjälp i form av kläder och mat, familjerådgivning, själavård, äktenskapsläger, lägerverksamhet) och resonera kring deras betydelse för att en familj i kris ska klara sig. Den hjälp kyrkan erbjuder är jämförbar med många former av hjälp som samhället erbjuder, men den har konstaterats ha karaktär av ett sista halmstrå: man anlitar den först när samhällets alla stödsystem och skyddsnet har svikit.

Uppgift 6

Med medkänsla avses medvetenhet om en annans lidande och vilja att verka för att lindra det. Synonymer till ordet är empati, sympati och kärlek. Svaret ska bedöma Dalai lamas uppfattning om en medkänslans religion utifrån olika religions- och världsåskådningstraditioner, men också i förhållande till Dalai lamas egen buddhistiska bakgrund (t.ex. betoningen av den aktiva kärleken). Ett gott svar förutsätter konkreta exempel på vilka slags element av medkänsla som förekommer i olika religions- och världsåskådningstraditioner (t.ex. den gyllene regeln, ahimsaprinicipen inom buddhismen och hinduismen, kärleken till nästan inom de monoteistiska religionerna, det dubbla kärleksbudet, allmoseskatt och givande av allmosa, solidaritet, altruism).

Uppgift 7

I ett gott svar knyts det givna materialet till den religiösa väckelse som uppstod inom Finlands lutherska kyrka på 1800-talet. Denna väckelse började som en folkväckelse men antog så småningom formen av kyrkliga väckelserörelser: bedjarrörelsen, pietismen (skörtismen), den evangeliska rörelsen och laestadianismen. I det givna materialet finns ingenting om den evangeliska väckelserörelsen. Bakom väckelserna ligger centrala betoningar inom pietismen, såsom personlig tro och personligt andaktsliv, andaktsmöten (konventiklar), att avstå från världsliga angelägenheter samt en religiositet som är verksam i vardagen.

På väckelsemötena läste man pietistisk andaktslitteratur (i bakgrunden fanns folkundervisning, läsförhör och inläring av katekesen). En del av prästerskapet opponerade sig till en början mot väckelserna, och man försökte övervaka och kontrollera dem med hjälp av konventikelplakatet från år 1726. Enligt plakatet var endast andaktsstunder som hölls under gudstjänsterna eller i prästgården tillåten andlig verksamhet. Så småningom kom kyrkliga eller på annat sätt karismatiska ledare att ingå i ledningen för väckelserna och rörelserna organiserade sig som kyrkliga väckelserörelser. Väckelserörelserna berikade folkkyrkan, och de är fortfarande en särpräglad del av den lutherska kyrkan.

Uppgift 8

I ett gott svar bör man kunna tolka och analysera det givna materialet mångsidigt i ljuset av både missionsarbetets historia och dess dagsläge. Inom den moderna missiologin definieras missionsarbetet holistiskt. Utöver de traditionsenliga kriterierna, diakoni och kerygma, utgörs missionsarbetet allt mer av utvecklingsamarbete mellan de nordliga kyrkorna och kyrkorna i söder. Inom kyrkan finns dock olika uppfattningar om huruvida missionsarbete över huvud taget är viktigt. Den s.k. femte väckelsen betraktar till exempel evangeliserande inre- och utlandsmission som sina primära arbetsformer medan man inom laestadianismen förhåller sig mera avvisande till missionsarbete. Genom historien har missionsarbetet kritiserats bl.a. för tvångsomvändelse, kulturimperialism och kränkning av individens rättigheter, särskilt av religionsfriheten.

Uppgift +9

Frågan förutsätter kunskap om europeisk idéhistoria och ekonomisk historia och tillämpning av kunskapen på dagens ekonomiska kris. Tyngdpunkten i svaret ska ändå ligga på granskandet av de religiösa faktorer som möjligtvis inverkar i bakgrunden. Ett gott svar kan konstrueras på många sätt. Ett alternativ är att behandla frågeställningen utgående från de traditionella religiösa gränser i Europa som redan nämnts i ingressen (protestantism, katolicism, ortodoxi). Svaret kan också konstrueras ur den ekonomiska historiens, till exempel den moderna kapitalismens, synvinkel. Också i detta fall ska tyngdpunkten i svaret ligga på frågan om hur kapitalism och religiösa (kristna) föreställningar har påverkat varandra. Ett gott svar innehåller några av de nedanstående tematiska helheterna och en mera ingående granskning av dem:

- En historisk och geografisk presentation av Europas traditionella religiösa gränser: den kristna kyrkans delning (slutgiltigt efter år 1054) i ett katolskt Västeuropa och ett ortodox Östeuropa; efter reformationen (1500-talet) i ett katolskt Sydeuropa, ett protestantiskt Nordeuropa och ett ortodox/katolskt Östeuropa; dessutom ska religionslösa länder och tidsperioder beaktas (det socialistiska Östeuropa och befrielsen från socialismen 1989–1991); det moderna sekulariserade Europa
- uppkomsten och utvecklingen av den moderna kapitalismen i det katolska Västeuropa från högmedeltiden och framåt (t.ex. penninghushållning; inrikes och utrikes handelsförbindelser och handelsvägar; kapitalistiska institutioner, t.ex. bankväsende, försäkringsbolag, börs, handelsfördrag; köpmän, borgare)
- den katolska kyrkans inställning till det ekonomiska livets utveckling: en avvaktande och kritisk hållning (t.ex. ränteförbud, rörelser på 1100- och 1200-talen som betonade fattigdom, *vita apostolica*), å andra sidan utvecklingen av rättsteorier och ekonomiska teorier (t.ex. teorier om ägande och pengar, individens rättigheter); Salamanca- och Tübingen-skolan (i Spanien respektive Tyskland); deltagande i det ekonomiska livet (föreläsningar, fast egendom, lån och placeringar, handel)
- den verkan som de naturvetenskapliga och de vetenskaplig-tekniska framstegen hade på det ekonomiska livet; den katolska kyrkans reserverade inställning (t.ex. kättarprocesserna)
- upptäcktsfärderna, kolonialism, imperialism, slaveri och handel; de katolska länderna Spanien och Portugal; de protestantiska länderna Nederländerna och Storbritannien
- Max Webers tes (i verket *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*): reformation och protestantism, särskilt reformationens kalvinistiska form som en betydande främjare av kapitalismen i Väst- och Nordeuropa; den kalvinistiska predestinationsläran; det världsliga arbetet som ett kall samt framgång i det som tecken på tillhörighet till dem som blir frälsta; protestantisk arbetsmoral
- liberalism och rätt till frihandel (t.ex. de protestantiska "liberalisterna" Locke, Hobbes)
- industrialiseringen och dess utveckling (särskilt det protestantiska England); de protestantiska kyrkosamfundet och frikyrkorna (t.ex. Frälsningsarmén) och verksamheten bland arbetarbefolkningen
- bakgrundsfaktorerna bakom folkhushållningen, den materiella levnadsstandarderna och det materiella välståndet (t.ex. medelinkomster, arbetstidens längd, jämställdhet inom arbetslivet, förväntad livslängd) är enligt forskningen bättre i historiskt protestantiska länder än i historiskt katolska och ortodoxa länder (Luxemburg ett undantag)
- människosynen bakom det liberalistiska ekonomiska livet (*homo economicus*) och kritiken av den (påven, biskoparna inom Finlands evangelisk-lutherska kyrka): den icke-materiella levnadsstandardens betydelse som en betingande faktor för människans lycka
- kritiken mot det liberalistiska ekonomiska livet (t.ex. ställningstagandet från Finlands evangelisk-lutherska kyrkas biskopar nyligen)

Uppgift +10

I ett gott svar definieras begreppet helig bild och bildernas betydelse och bruk granskas genom jämförelser mellan tre religiösa traditioner. Dessa kan vara den kristna, den judiska, den islamska, den hinduistiska, den buddhistiska, den konfucianska, den jainistiska eller den shintoistiska traditionen. Till den kristna traditionen hör både den västkyrkliga och den östkyrkliga traditionen.

Eftersom definitionerna av en helig bild, dess betydelse och bruk kan skilja sig avsevärt från varandra i olika religiösa traditioner, utformar sig svarets struktur och innehåll olika i enlighet med vilka traditioner examinanden har valt. I regel kan den heliga bildens betydelse och bruk när det gäller alla religiösa traditioner granskas åtminstone ur följande synvinklar:

- bildmotiv (t.ex. religionens grundare, heliga män och kvinnor, religiösa erfarenheter, gudar, illustrationer av heliga händelser och berättelser, illustrationer i heliga böcker och andaktsböcker)
- individuella/kollektiva kulthandlingar (t.ex. bön, andakt, liturgi)
- färger och symboler
- ikonoklasm, d.v.s. bildförbud eller bildstorm
- bildpropaganda
- ikonolatri, d.v.s. bilddyrkan
- didaktisk betydelse och didaktiskt bruk
- placering av bilderna (t.ex. i kyrkliga lokaler och gudstjänstlokaler, i sakrala lokaler, på altaren, i tempel, på gator, på husaltaren, i köpcentrum)
- upphovsmän (konstnärer, kyrkmålare, den religiösa traditionens egna representanter)
- bestämmelser som gäller för en helig bild
- religiöst, andligt och pastoralt inflytande